जलाण्डक न० जले अण्ड इव कायति कै-क। प्रोताधाने क्षुद्रे मत्स्याण्डसंघाते जले अण्डुरिव कायति कैः क। जलाण्डुक इति पाठान्तरम् तत्रार्थे हेमच०।

जलात्मक त्रि०जलमेवात्माऽस्य कप्; १जलमये २जलौकायां स्त्री शब्दरत्ना० कापि अत इत्त्वम्। [नामपगमे च।

जलात्यय पु०जलस्यात्ययोः यत्र। १शरत्काले ६त०। २जला-

जलाधार पु० ६त०। जलानामाधारे तडागादौ अमरः। "आकाशमेकं हि यथा घटादिषु पृथक् भवेत्। तथात्मैकोऽप्यनेकस्तु जलाधारेष्विवांशुमान्" भाग०।

जलाधिदैवत पुंन० ६त०। १वरुणे हलायुधः लिपिकरप्रमादकृतपाठदर्शनात् पुंस्त्वोक्तिः प्रमादिकी शरवच्छिङ्गं इन्द्रतत्पुरुषयोः पा० तत्पुरुषे परलिङ्गस्यैव विधानेन पुंक्लीबत्वस्यैवौचित्यात्। जलमधिदैवतमस्य २पूर्वाषाढानक्षत्रे न०।

जलाधिप पु० ६त०। १वरुणे। "नाशक्तोदयतः स्यात् विप्रचित्तेर्जलाधिपः" हरिवं०२५२अ०। जलाधीशादयोऽप्यत्र। वत्सरभेदे २जलपतौ रव्यादिपक्षे च जलशब्दे कविपराशरवाक्यम् दृश्यम् वत्सरभेदेन जलाधिपतिभेदानयनं तत्फलञ्च ज्यो० त० उक्तं यथा "जीवार्कबुधमन्दारकाव्यचन्द्रमसः क्रमात्। राजा मन्त्री जलाधीशः शस्यपोऽद्रिभृतात् शकात्"। सप्तहृतशकाङ्के एकशेषे जीवो राजा अर्को मन्त्रीबुधो जलाधिपः शनिः शस्याधिपः। द्व्यवशेषे रव्यादिः। त्र्यवशेषे बुधादिः। चतुरवशेषे मन्दादि। पञ्चावशेषे भौमादि। षड्वशेषे काव्यादि। सप्तावशेषे चन्द्रादि। मालान्यायेन पुनः जीवादीनां ग्रहत्वम्।

जलान्तक पु० जलमेवान्तो भूमण्डलस्य सीमा यत्र कप्। सप्तसमुद्रान्तर्गते खादूदके समुद्रे तदुत्तरं द्वीपान्तराभावेन तस्य भूमण्डलस्यान्तसीमात्वम्। "लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधिदुग्धजलान्तकाः" त्रिका०। वासुदेवस्य सत्यभामायां पत्न्यां जाते २पुत्रभेदे "जज्ञिरे सत्यभामायामित्युपक्रमे "रोहितो दीप्तिमांश्चैव ताम्रजाम्बो जलान्तकः" हरिवं० १६२ अ०।

जलाम्बिका स्त्री जलस्याम्बिकेव। कूपे हारा०।

जलायुका स्त्री जलमायुरस्याः कप् ह्रस्वो०। जलौकायां (जोंक) शब्दरत्ना० तल्लक्षणमधिकं सुश्रुते उक्तं यथा। "अथ जलायुका वक्ष्यन्ते। जलमासामायुरिति जलायुका जलमासामोक इति जलौकसः। ता द्वादश तासां सविषाः षट्, तावत्य एव निर्विषाः। तत्र सविषाः कृष्णा कर्बुरा अलगर्दा इन्द्रायुधा सामुद्रिका गोचन्दना चेति। तासञ्जनचूर्णवर्णा पृथुशिराः कृष्णा। वर्ष्ममत्स्यप्रावदायता छिन्नोन्नतकुक्षिः कर्बुरा। रोमशा महापार्श्वा कृष्णसुस्यलगर्दा। इन्द्रायुधवद्वर्णराजिभिश्चित्रिता इन्द्रायुधा। रैवदंशितपोतिका विचित्रपुष्पाकृतिचित्रा सामुद्रिका। गोदपृष्ठवदधोभागे द्विधाभूताकृतिरक्षुसुखी गोचन्दनेति। ताभिर्दष्टे पुरुषे दंशे श्वयथुरतिमात्रं कण्डूर्मूर्च्छा ज्वरोदाहस्फुर्दिर्मदः सदनमिति लिङ्गानि भवन्ति। तत्र महागदः पानालेपननस्यकर्मादिषूपयोज्यः। इन्द्रायुधादृष्टमसाध्यमित्येताः सविषाः सचिकित्सिता व्याख्याताः। अथ निर्विषाः। कपिला पिङ्गला शङ्खुसुखी मूषिका पुण्डरीकसुखी सावरिका चेति। तत्र मनःशिलारञ्जिताभ्यामिव पार्श्वाभ्यां पृष्ठे स्निग्धमुद्गवर्णा कपिला। किञ्चिद्रक्ता वृत्तकाया पिङ्गाऽऽयुगा च पिङ्गला। यवद्रव्यवर्णा शीघ्रपायिनी दीर्घतीक्ष्णमुखी शङ्खुसुखी। मूषिकाकृतिवर्णाऽनिष्टगन्धा च मूषिका। शुक्लवर्णा पुण्डरीकतुल्यवक्त्रा पुण्डरीकमुखी। स्निग्धा पद्मपत्रवर्णोदराकुलप्रमाणा सावरिका सा च पञ्चधेत्येता अविषा व्याख्याताः। तासां यवनपाण्डुरसञ्जपौतनादीनि चेलानि। तेषु महाशरीरा बलवत्यः शीघ्रपायिन्यो महाशना निर्विषाश्च विशेषेण भवन्ति। तत्र सविषमत्स्यप्रकीटदर्दुरमूत्रपुरीषकोथजाताः कलुषेष्वम्भःसु च सविषाः। पद्मोत्पलनलिनकुमुदसौगन्धिककुवलयपुण्डरीकशैवालकोथजाता विमलेष्वम्भःसु च निर्विषाः। भवति चात्र। चेलेषु विचरन्त्येताः सलिलेषु मृगन्धिषु। न च सङ्कीर्णचारिण्यो न च पङ्कशयाः सुखाः। तासां प्रथमवर्षमार्द्रचर्मणान्यैर्वा प्रयोगैर्ग्रहीयात्। अथैनां नवे मृति घटे सरस्तडागोदकपङ्कमाविनिदध्यात् भक्षार्थे चासामुपहरेच्छैवलं वल्लूरमोदकांश्च कन्दांसूर्णीकृत्य यथार्थं तथा मोदकानि च यत्नाच्च। तत्रहात्रतहाक्षान्यञ्जलं भक्षं च दद्यात् सप्तरात्रात्सप्तरात्राच्च घटमन्यं संक्रामयेत्। भवति चात्र। स्थूलमध्याः परिक्लिष्टाः पृथ्योषा मन्दचेष्टिताः। अपा हिरण्योऽल्पपायिन्यः सविषाश्च न पूजिताः। अथ जलौकोऽवसेकसाध्यव्याधितसुपवेश्य संवेश्य वा विरूक्षा चास्य तमवकाशं मृद्गोमयचूर्णैर्यद्यरुजः स्यात्। गृहीताश्च ताः वर्षपरजनीकल्कोदकप्रदिग्धगात्रीः सलिलसरकः